2007 жыл, 18-чи ОКТЯБРЬ, ОРТА КЮН. №202 (17853)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ
Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

Халны тинтиу

Президент Прохладна районну промышленностуна болушурукъду

Арсен Каноков Прохладна районнга ючкюнлюк визитин район араны промышленность предприятияларына, аладан сора да, гимназиягъа бла сабий садха барыудан башлагъанды. «Единая Россия» айырыула аллы тизмени бек башында барганъ Президентни мураты мындан эки ай алгъа районнга келген кезиуюнде этген протокол буюруулары районда кьалай толлюннгенди. Энди айтылгъан конкурсну итогларын сакъларгъа эмда подрядчикни тохташдырыргъа керекди.

Промышленность предприятияладан Арсен Каноков АТП-гъа, Прохладнаны ремонт-механика заводуна, ЖБИ-ге, «Кийим тикген фабрика» ООО-гъа барганды. Автотранспорт предприятияны шёндю аламат кезиую тюйюлдю. Бир заманлада ол СССР-жангыртыу бла байламлы Президент былай айтханды:

- Быллай сайлау этерге боллукъсуз: «Орус автобус» компанияны «Волжанин» заводуну продукциясы неда Таганрогда японлула бла бирге чыгъарылгъан автобусла. Ала Ростовда жетишимли хайырланылыдыла. Кеслери да, айтыргъа, артыкъ уллуча тюйюлдюле, жюрютюрге да тынчдыла, шахарны орамларында айланыргъа ыз. Пассажирле къаллай бир боллукъларын да билигиз. Алагъа кёре бизнес-план жаращдырып, аны промышленность министерствогъа бериги. Андан сора да, биз предприятиягъа къаллай болушлукъ этеригибизни тамамларгъа керекди: транспорт сатып алыргъа керекли кредитлени хайырланыргъа, алагъа кёре, субсидияны процент ставкасын тохташдырыргъа. Борчланы юслеринден айтханда уа, мен ангылагъандан, жангы компания къураргъа керекди».

«Прохладна» ремонт-механика заводда иш бираз игирекди: предприятие эл мюлк магъананы тутхан сауутла, автоприцеплле чыгъарады, эритиу иш бла кюрешеди. Къорулау министерство бла кёлишими барды. Директор Атмырзаланы Исмайыл Шумилинский заводдан (Беларусь) инвестор табалгъанды. Продукциягъа сурау барды, кёбюсюнде республикадан тышында. Бир заманлада завод Ленинни ордени бла сагъаланнганды.

- Заводда болгъан производство ючюле иш бла къалай жалчытылыннгандыла?- деп соргъанды Арсен Каноков.

- Элли проц ентге, - деп жуап бергенди Атмырзаланы Исмайыл. Специалистле жетишмейдиле: токарьла, фрезеровщикле, ол угъай, бош къурулушчула окъуна. Аллай кадрла хазырлана окъуна турадыла. Алай училищеден чыгъып, ала иште тохташмай, аскерге кетедиле. Военком, тюзюн айтсакъ, бизге болушургъа угъай демегенди. Кёпле уа ахча ишлерге Сочиге кетедиле.

- Алай эсе уа, адамла ишлерге артыкъ бек сюймейдиле, - дегенди Президент. – Анга кёре уа, аланы ишлерча этерге керекди. Башхача айтханда, ишсизликлерине кёре пособие алыр ючюн, аланы эсепге алыргъа керекди. Алай, аны да алып, башха бир жерде да ишге тохташып, андан иш хакъ алыу а болмазгъа керекди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Арсен Каноков кийим тикген фабрика чыгъаргъан продукцияны жаратханын энчи белгилегенди.

турулгъанларына къараргъа, промышленностну болмуна багъа бериргеди.

Протокол буюрууланы юслеринден айтханда уа, прохладначыла кёп зат этерге жетишгендиле: шахар бюджетден бёлюнгген жети миллион эм республикалы бюджетден бёлюнгген алты миллион сомну хайырланнгандыла. Ол ахча жоллагъа ремонт этерге бла асфальт салыргъа къоратылгъанды. Андан сора да, шахар больницада жангы котельня ишленнгенди, эски жашау юйлеге ремонт этерге федеральный бюджетден тёрт миллион сом, музыка школгъа тынгылы ремонт этерге 900 минг сом ахча бёлюнгенди. Энди айтылгъан конкурсну итогларын сакъларгъа эмда подрядчикни тохташдырыргъа керекди.

Промышленность предприятияладан Арсен Каноков АТП-гъа, Прохладнаны ремонт-механика заводуна, ЖБИ-ге, «Кийим тикген фабрика» ООО-гъа барганды. Автотранспорт предприятияны шёндю аламат кезиую тюйюлдю. Бир заманлада ол СССР-

де биринчи жерде болгъанды, битеуда шахарда жюклени ташыргъа заказла алгъанды, хар ай сайын кесине «Икарус» автобусла да сатып алгъанды. Ол заманда мында 450 адам ишлегенди. Бюгюнлюкде АТП 95 процентге эскирген автопаркы бла кесин ючюн кечиндире турады, уллу борчлары бардыла. Иш хакъ жаланда 3,5 минг сомгъа жетеди.

Быллайда Президент бек алгъа АТП-гъа келген подъездной жоллагъа эс бургъанды: «Жол осадлы. Ремонт керекди». Андан сора да ол директор Владимир Пунаржи айтханнга тынгылагъанды. Предприятиягъа бек аздан шахарны ичинде жюрюрча 15 автобус керекди. Паркны ала бек тапдыла. Сиз аланы тенглешдирип кёрюрге, къайсылары сизге тап эселе да, аланы сайлап алыргъа боллукъсуз.

Предприятияны коллективи бла тюбешиуде Арсен Каноков былай дегенди: «Бизни республикаными битеу промышленность предприятияларына планнга кёре барып къарауубызну жаланда бир мураты барды – аланы бюгюнню болумларына багъа берирге. Сизни АТП-гъызны юсюнден айтханда уа, сиз быллай тинтиу этигиз дерге сюеме: сизге къаллай транспорт эм ненчасы керекди. Шахардан тышында жюрюрюклени да, ичинде жюрюрюклени да тохташдырыгъ-

Ахыры 2-чи бетдеди.

ТЮБЕШИУЛЕ

«Хар затны да башы - адамды»

Нальчикчилеге белгили кинорежиссёр Александр Сокуров бла тюбеширге энтта да бир кере онг чыкъгъанды. Мындан бир талай жыл алгъа ол бери «Солнце» деген фильмин келтирген эди, энди уа – «Александраны». Бу жол тюбешиу республиканы Парламентинде болгъанды.

Белгили, махтаулу адамланы кёрсенг, алагъа артыкъда бек тюрлен къарайса. Ала къаллайладыла, бизден не айырмалыкълары бардыла, къадар аланы нек сайлагъанды деп сорабыз кеси кесибизге. Бу жол да Нальчикде жылы кюз арты кюнде алай болгъанды. Александр Сокуров, японлула этиучюлерича, энишге ийилип, трибунагъа чыгъады эм жумушакъ ауазы бла парламентарийлеге анга аллай онг бергенлери ючюн ыспас этеди. Мен, дегенди ол, тюрлю-тюрлю къыралланы парламентлеринде болгъанма, ол санда Исландияда да. Алай сизни республиканы Парламенти бла тюбешгениме кесиме уллу насыпха санайма.

Властыны Аллах саугъагъа береди деп алай айтадыла деп чертгенди Александр Сокуров. Алай, дейди ол, мен аны тюзге санамайма, власть адамладан келеди. Хар затны башы да адамды.

«Александра» россейни экранларына 22-чи ноябрьде чыгъарыкъды. Биз, тёрени биринчи кере бузуп, фильмни Къабарты-Малкъарны ара шахарында - Нальчикде - кёргюзтюрге деген акъылгъа келишгенбиз. Мен бу республиканы кесим сайлагъанма, мында жашагъанланы культурадан ангылаулары уллу болгъан сунама, мен культураны белгили къуллукъчусу Альберт Саральпов бла эртеден танышма. Ол Къабарты-Малкъарда туугъанды. Богонннгю тюбешиуюбозно да ол къурагъанды. Аны ючюн мен анга ыразыма, кёпле да ыразыдыла. Аны бла шуёхлукъ жюрютгеними кесиме уллу намысха санайма. Къырал халкъны жашауун не тюрлю къураса да, ол производствода, экономикада жетишимлени юслеринден отчётла этгенден сора да, аны культурасын сакълар эм айнытыр ючюн кюреширгe кереклисин ангыларгъа тийишлиди. Халкъны культурасы эм башха салынырга керекди. Политикле халкъ бла ариу сёлеше билирге, аны ийнакъларгъа, тёрелерин-адетлерин сакълауну мадарларын этерге борчлудула.

Эрмитажда адыгейли художник Ася Евтыхны кёрмючюн ачхан эдим. Ася – сейирлик адамды, аны къылыгъында ёз халкъыны къылыгъы кёрюнюп турады. Саулай алып айтханда, Кавказда жашагъан адамланы аралырында байламлыкъланы системасы аламатды. Ася кеси да ол системаны адамыды. Мени шуёхум Альберт Саральпов айтханча, ол узакъ ёмюрлени бла шёндюгю заманны араларында байламлыкъны къурай биледи.

Кёсигиз билгенликден, Эрмитаж шёндюгю заманны юсюнден кёрмючюле къурамайды, ала анга керек да тюйюлдюле. Болсада аны историясында биринчи кере Асягъа, уллу хурмет этип, сау залны бергенди. Аны кёрмючю искусствону бийик жетишими эди дерге боллукъду. Ася кеси да болмагъанча ариу тишириуду.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къурулуш

Байрам аллы ашыгъыулу жумушла бошалгъан эселе да, Нальчикде бу кюнледе да жолланы, тёгерекни, мекямланы жарашдырыу, топландырыу эм башха къурулуш ишле селеймейдиле, андан ары бардырыладыла. Аланы томамлаугъа «Къурулуш-ремонт управление» ачыкъ акционер обществону коллективи да тынгылы юлюш къошады.

Ол организациядан эки бригада Къулийланы Къайсын атлы орамда Профсоюзланы дворецини аллында майданда ишлейдиле. Алгъаракъда билдирилгенича, алайда 7,5 минг квадрат метр жерде тюрсюнлю плиткала салыныры-къдыла. Къайсынны эсгертмесини тёгереги тап этилип эсе да, аны къатындагъы майдан, аллындагъы кенг тротуар, транспорт тохтаучу жер ушагъысуз эдиле, юлгъаны, бузулгъаны да болуп ты, тюрсюнлю плиткала салыннгандыла.

Алгъаракъда тюбешгенибизде, ол борчну кесине алгъан акционер обществону генеральный директору Хочуланы Хызыр былайда жумушланы ноябрьни ал кюнлеринден кечге къалмай бошаллыкъларына ышандыргъан эди. Сёзлерине табылыучу къурулушчула, тири къармашып, техника эм адам кюч жетишип, иш къыстау барып тургъанды.

Хочуланы Назир бла Текуланы Хасан кезиулю жумушланы белгилей турадыла.

Майдан сыфатлы боллукъду

Жаш къурулушчула Текуланы Тимур, Беслан Бориев, Мурат Камбачоков, Аниуар Абазов иш юсюнде.

Алайда къурулуш ишле башланнганлы бир ай чакъы озгъанды. Ол тийрени эски мурдорун кетериу бла байламлы жумушла, ал кюнледен окъуна терк бардырылып, иги кесек иш къоратылгъанды. Майданны ючден бири чакъылысына Краснодардан келтирилген бек къалайда эскинчи кере баргъанда, кюн иги да салкъын болуп, жаунчукъ да себелей тургъанына да къарамай, къурулушчула кезиулю ишлени тамамлау бла къаты кюрешгенлерин кёргенбиз. Болсада бригадалагъа таматалыкъ этген Хочуланы Назир иш андан терк барырына чырмау боллукъ сылтауну юсюнден жарсып билдиргенди.

- Пликтала салыуну тохтатханыбызны кёресиз, - дегенди ол. - Майданны ортасында фонтанла боллукъдуда деген жангы оноу этилгенди. Ол иш бошалырын сакъларгъа тюшерикди. Жылыу багъан трасса уа ала орналлыкъ жерни тюбюндеди да, алгъа аны кёчюрюрге керек боллукъду. Ол а заман аллыгъына не сёз. Биринчи кере фонтанла эки боллукъдула деген эдиле, артда уа ортада бирин салыргъа келишгендиле.

Дагъыда башха оноу этиллик эсе да, билмейбиз. Бизден къаллыкъ тюйюл эди. Бригадалада жаш адамла ишлейдиле, плиткаланы, мурдорну да кеслери хазырлап саладыла. Башха объектледе иги сынау жыйышдыргъандыла да, усталыкълары жетеди, эринчеклик этген жокъду. Текуланы Хасан, аны жашы Тимур, Беслан Бориев, Мурат Камбачоков, Аниуар Абазов, Бачийланы Ануар эм башхала къарыуларын, заманларын къызгъанмай кюрешедиле.

Къурулушчуланы юслеринден алай биссореп айтхан Назир кеси да, къачан да иш юсюнде болуп, хар зат тынгылы этилирине къайгъырып турады. Жашла къаты кюрешгенлерича, иги иш хакъ алгъанларын да сюйюп билдиргенди.

КЪАЙГЪЫРМАЗЛАНЫ Борис.
Суратланы **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Фермерлик

Жоргъа атны тюрлюсюн чыгъарады

Черкесланы Тахирни жашы Мурат, Черек районда биринчи болуп, "АПК-ны айнытыу" деген миллет проектге кёре, кредит ахча алып, "Фаворит" деген фермер мюлкню къурагъанды. Ол анда къумалы атла ёсдюреди. Аланы сатып файда тюшюргенден сора да, Мурат тутхан ишинден уллу зауукъ-лукъ алады.

ОТУЗ эки жылларында фермер мюлк къураргъа кёпленн къолларындан келмейди. Ол аны юсюнден гитчелигинден сагъыш этгенди. Колхозла жылкыларын жайлыкъгъа сюреле, жол жанындан кетмей къараучу эди атлагъа. Ол заманда аны эсине: "Мени да быллай бир жылкъым болса эди", - деп келиучю эди. Школну бошап, акъылбалыкъ болгъандан сора да ол мураты жюрегинден кетмегенди.

Бир бёлек жыл мындан алгъа, колхозла ахырысы бла да чачылып башлагъанларында, атланы къадарлары Муратны бек жарсытады.

- Эсимдеди, Къашхатауну колхозунда къумалы онеки сейирлик бууаз байталны тайчыкъла табаргъа бир айлары къалып тургъанлай, эт комбинатха элтип бергенлери, - деп эсгереди жаш фермер.

Аллай затланы кёре келгенинде, ол, артыкълыкъгъа тёзалмай, ийнонде болгъан машиналарындан бирин сатып, Аушигерни мюлкюнден бир къауум ат алады. Ызы бла эки эскинчи машинасын да сатады. Аны ахчасына да Быызынгыдан жарагъан алты ат чыгъады. Ма алай, андан-мындан иги атланы тийишдиреди. Бир-эки жыл озгъандан сора уа, аладан алгъан тёлюлени сатып, иги файда тюшюрюп башлайды. Алай бла Муратныиши аз-аздан къуралады.

Ахыры 2-чи бетдеди.

КЪЫШХА ХАЗЫРЛАНЫУ

Суукъла апчытмазча

Мен Хушто-Сыртха баргъан кюн элни адамлары орамлары кир-кипчикден тазалай тура эдиле. «Элибизни ортасы бла Чегем чучхурлагъа, башха ариу жерлерине къараргъа тышындан кёп адамла ётедине. Ала бизни тизгинибизни, тазалыгъыбызны кёрсюнде деп дайым быллай ишле бардыра туруучубуз», - дейди элни администрациясыны башчысы Гыжгыланы Эскендер.

Жыл башланнганлай окъуна, администрация этиллик ишлени тутхашдырганды эм аланы бек керекликерин тамамлап башлагъанды. Ала уа неديле десенг, суу, газ баргъан быргъыланы, ток чыбыкланы халларын тинтип, керекли жерлерин алышындырыргъа неда ремонт этерге кереклилиги ачыкъланады.

Аланы юсюнден энчи айтырчады. Эл ичиндегиле къалай болсала да, тау жайлыкъларгъа, биченликлеге баргъан жолла терк бузуладыла. Жер бузласа, эрисе, жанлары оюладыла, ташла тёнгерейдиле. Хушто сыртчыла кеслери кючлери бла алагъа ремонт этерге кюрешип тургъандыла. Болсада аллай ишни, техника болмай, къол кюч бла тындыргъан къыйынды. Элде уа аллай трактор жокъду. Къысха айтханда, былагъа бульдозер бек керекди.

Адамланы асламысы мал ёсдюрюп кюрешедиле. Аланы да кютюулери, ашлары да таудадыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Тёрт автобус къошулгъанды
2 бет

Не жаны бла да онг тапдыра
2 бет

Келир ыйыкъгъа
TV-ны, радиону
ПРОГРАММАЛАРЫ
3-4 бетле

Президент Прохладна районну промышленностуна болушурукъду

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Арсен Каноков заводну башчыларына процент ставкаланы субсидияларын алырга эмда лоббирование этерге деп предложение бергенди: мени кёп регионланы башчылары бла ийги байламлыкъларыбыз бардыла. Сизни ала бла ийги шагъырей этерикбиз. Андан сора да Турцияг̂а барырга деген муратыбыз барды. Анда да биз промышленность предприятияла бла шагъырейлениирикбиз. Анга къатышырга, сынау алырга боллукъсуз. Аны себепли бюгюнлюкде зиянны аллыбызда жаланда производствону кенгертген угъай, аны жангыртыуну борчу да барды, аны ючюн а жангы технологияланы хайыранырга керекди.

Андан сора Президент 6-чы номерли гимназияг̂а барганды. Анда тамата классланы советини келечилери анга Прохладнаны бу эрттегили окъуу юкюню тарыхыны юсюнден айтхандыла. Арсен Каноков сагъагъа «Диалог» деген школ газетни экземплярын алгъанды, мында келген кюнакъларга тутхан «Сейирлик ушакъ нёгерлени клубу» деген китапха къол салгъанды, классларга къараг̂анды. Директор Алевтина Долгова билдирген баш проблема устазланы иш хакъларыны азлыгъыды, ол 4,5 минг сомг̂а жуукъды.

- Мен ангылагъандан, сиз ишигизге битеу кёлюгюз бла берилесиз, - дегенди устазлаг̂а Президент. - Власть да сизге ма ол халда къараг̂а керекди. Биз Прохладна шахары бютюнда тап, омакъ, тизгинли этуню къолг̂а тири аллыгъыбызг̂а сизни ийнандырма, нек дегенде Нальчикден сора республиканы ол уллуг̂у жаны бла экинчи шахарды. Омакъ этип нек башлагъаныбызны уа ангылатайбыз: ала жашаг̂ан шахарны ариу этип, адамланы кёллерин кётюрюрге керекди.

Иш хакъ 19-чу номерли сабий садда да уллу проблемады. Бек улыусу саулайда 3,700 сомду. Арсен Каноков сабий садны таматаларына мекямны башына ремонт этерге сёз бергенди: сабийлени проблемаларына эс бурмай къоярг̂а жарарыкъ тюйюлдю, - дегенни айтыт: «Юсданны къуралыуу сабийликде башланады», - дегенди ол.

Президент андан сора барг̂ан «Кийим тикген фабрика» ООО биогюнлюкде шахарны тап ишлет тург̂ан бек ийги предприятияларындан бирди. Ол, тюзюн айтханда, кадрла жаны бла потенциалыны тас этмегенди, Прохладна районда жашаг̂анладан кёплеге иш бергенди, «Глория-Джинс» представительствону юсю бла Россейни, Украинаны шахарларындан 170-синде сатылг̂ан кийимлени чыг̂арыуну къурагъанды. Кёбюсюнде ала тири солуг̂а керекли кийимледиле: спорт костюмла, трикотаж кёлекле. Аладан бирин Президентге саугъагъа бергенди. Ол а былай дегенди: «Сизни предприятиягъызны мен бек жаратханма, анга не бла болушург̂а жарарыкъ эсе да, оноу этерикбиз, алай десем да, мен эслегеннге кёре, сиз тюз жолдасыз: СССР-ни заманында сизде 600 адам ишлегенди, бюгюнлюкде уа – 540, башкача айтханда, бир кесек азыракъды. Башха районладан эсе, битеу продукт сизде кёбюрекди».

Арсен Каноков ахырында предприятияда ишлегенлени соруулариа жууап бергенди, Прохладнада жашаг̂анла бла сёлешгенди.

МЕЧИЛАНЫ Асхат, КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Документле

«Къабарты-Малкъар Республиканы Жер кодексини 9-чу статьясына тюрлениу кийириуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

1. «Къабарты-Малкъар Республиканы Жер кодексини 9-чу статьясына тюрлениу кийириуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законун къабыл этерге.

2. Бу законну къол салырг̂а эм халкъг̂а туура этерге Къабарты-Малкъар Республиканы Президентине жиберирге.

3. Бу бегим анга къол салынг̂ан кюнден кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели **БЕЧЕЛЛАНЫ И.**

Нальчик шахар, 2007 жылда 19-чу сентябрьде, № 1216-П-П.

Къабарты-Малкъар Республиканы Жер кодексини 9-чу статьясына тюрлениу кийириуню юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы

ЗАКОНУ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти 2007 жылда 19-чу сентябрьде **къабыл этгенди**:

Къабарты-Малкъар Республиканы 2004 жылда 30-чу июльда 22-РЗ номери бла чыг̂арылг̂ан Жер кодексини («Кабардино-Балкарская правда», 2004, № 198-199; 2005, № 57, 121, 266; 2006, № 190-192; 2007, № 78-79, 137-140) 9-чу статьясына тюрлениу кийирип, экинчи абзацы кючюн тас этгенни санарг̂а.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти **А.КАНОКОВ.**

Нальчик шахар, 2007 жылда 15-чи октябрьде, № 67-РЗ.

«Хар затны да башы - адамды»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

«Александра» фильмде Галина Вишневская нек ойнагъанын сорг̂анды ала манга. Мен ол юйюрню историясын ийги биленме, Галяны эм аны баш иесин да иги таныма. Мен кесим кёргенме, ала Солженицынни къалай къоруулг̂анларын, аны къонакъ этгенлерин да, ала кеслерини адамлыкъ даражаласы ючюн кюрешгенлерин да. Ол заманда мен студент эдим, алаг̂а болушург̂а къолумдан келмегенди. Бу фильм а – мени аладан кечгинлик тилеюмюю дерге боллукъду. Галина Вишневская манга бек багъалы адамды, миллет феноменди десек да артыкъ боллукъ тюйюлдю. Ол ыразылыг̂ын бермесе, фильмни салльыкъ тюйюлме деп, кёлюме алай да келген эди. Сьёмкала Чеченде бардыллыкъларын билгенден сора да, ыразылыг̂ын биленме бергире къоркъмаг̂аныма ийнанырг̂ысын окъуна келмей эди.

Ата журтлу киноискусствобуз бизге къайтырыкъмыды белгисиз, кёпле манга алай сорадыла. Ол кыйын сорууду эм Ал̂а жууап этген да кыйындыды, нек дегенде ол халны тюрлендирирге бизни кольбуздан келлик тюйюлдю. Ол политика вопросду. Битеу къырал, битеу халкъ бизни телеканалларыбызда кёргюзтюлген хылы-мылыладан эрикгендиле. Алай ол зат тохтамайды, кюнден-кюннге кёп бола барады.

Бюгюннгю тюбешиуню магъанасы манга уллуду. Болсада бу тюбешиуден сора боллукъ ишле бютюнда магъаналыдыла...

Александр Сокуровну сёлешиуюнден сора «Эльбрус» кинотеатрда «Александра» фильмни презентациясы болг̂анды. Кинону эрканда биринчи кадрлары чыкъг̂анлай, ыннасны къатында олтургъан къызчыкъ жиляп баш̂лагъанды. «Ынна, мен къоркъг̂ан этеме, мында бир аман затла кёргюзтюлюкдюле», - дейди. Ыннасы, сабийчикни къойнуна алып, кесине къысады, жапсарады. Кертисин айтсам, мен кесим да къоркъуп тург̂анма, экранда зорлукъ, артыкълыкъ этиу кёргюзтюлюк сунуп.

Болсада фильмде ёлтюрюле, къанлы ишле кёргюзтюлмейдиле. Анда жаланда бизни жашауубуз, бизни тёгерегибизде бола тург̂ан ишле, бизи кесибизни къалай жюрютгенибиз, бир бирибизге не кёз бла къараг̂аныбыз кёргюзтюледиле.

Альберт Саральпов, сахнаг̂а чыг̂ып: «Журналистлени режиссёрг̂а соруулары бармыды?» - деп сорг̂анды. Соруула болмаг̂анды. Ким биледи, режиссёр аладан соруула сакъл̂ап тург̂ан эсе да.

Ирина МЕЗОВА.

ИЛМУ

Бузгъа къажау кюрешде жангы амалла

Къабарты-Малкъарны Бийик тау - геофизика институтуну мурдорунда эл мюлк битимлени буз уруудан къоруулау жаны бла ишлени къыркъжыллыгъына жораланып, илму-сынау конференция бардырылг̂анды. Анга Къабарты-Малкъарны, Ставропольну, Север Осетия-Аланияны, Украинаны алимлери къатышхандыла.

Конференциянг̂а "Росгидромедианы" башчысыны заместители Валерий Дядюченко да келгенди. Ол, анда сёлеше, россейли алимле битеу дуниядя биринчилени санында кюнню халын эм хауа болумланы тюрлендириуге уллу къошумчулукъ этгенлерин чертт̂енди. Аны айтханына кёре, Россейде бузг̂а къажау кюрешде чыг̂арылг̂ан снарядлаг̂а тыш къыраллада да сурам уллуду.

Дядюченко КъМР-ни бийик тау - геофизика институтуну эм телемеханика заводуну алимлери жарашдырг̂ан жангы амаллаг̂а да уллу багъа биг̂енди. "Элия" деген бузг̂а къажау установканы уа энчи чертип айтханды. Бу аппарат, адам болушлукъсуз, керекли ишлени кеси аллына бардырады.

Бузг̂а къажау кюреш жаны бла жангылыкъланы юсленинден конференцияда башха алимле да докладла бла сёшг̂енди̂ле. Артда уа аланы сюзюу болг̂анды.

ГЕЛЯЛАНЫ Сахадин.

МЕДИЦИНА

«Сизге асламысында саусузла нелери ауруп келедиле? Алаг̂а кереклича болушур ююмлыгъыз а бармыды?..» Бу соруулар ыбызг̂а жууап бере, Нальчикни 1-чи номерли поликлиникасыны баш врачы Аулият Каскулова былай айтхандыла:

Не жаны бла да онг тапдыра

Бизни кюндюзгю стационарыбызда кеслерине бакъдырг̂анла жыл санлары уллайг̂анла, пенсиячылады̂ла. Кёбюсюнде башлары, ёпкелери, жюреклери ауруйдула, бирлери уа, таякны болушлугу бла болмаса, жерлеринден да тебалмайдыла. Ол а жиклери ауруг̂анлан, тамырларында кан ийги жюрюмегенден да болады.

Кьайсы саусузг̂а да къолубуздан келгенича, тынгылы къарарг̂а кюрешебиз. Саусузг̂а багъыуда, къуру дарманладан сора, ариу сёзню да магъанасы уллу болг̂анын англыайбыз. Алаг̂а керекли дарманланы хакъсыз берир онгубуз да барды.

Дагъыда былайда «Саулукъ сакъл̂ау» деген миллет проектни чеклеринде бизге керекли, шёндюгю оборудование алг̂анлыбызны айта кетерге сюеме. Ол санда УЗИ этген аппарат, цифралы флюрограф, электрокардиограф дагъыда башха керекли затла. Энди аланы хайырлана, саусузг̂а тюз диагноз салырг̂а, алыкъа башлана тург̂ан ауруулана да заманында ачыкъларг̂а онгубуз барды. Ол а багъыуну магъаналы этген шартладан биридиг̂и.

Тюзюн, бу поликлиникада къурал̂ган низамлы коллектив ишлегенине биз да шагъатбиз. Тизгини уа? Кёп болмай бу эски мекямны ичин, тышын да омакъландырг̂ан̂дыла. Баям, былайда ыспасны баш врач Аулият Каскуловаг̂а этерге керек болур. Нек дегенде ол не заманын, не кючюн аймай, спонсорла табып, тизгинни алай жыйг̂анды. Ол а бери келген саусузланы къуундарады, кёллерин кётюреди.

Саулай да коллективге саусузла бек ыразыдыла. Бегирек да Людмила Желитежева таматалыкъ этген экинчи терапия бёлюмню врачлар̂ындан а бек къууанадыла. Аны кабинетине киргенимде, столунда медицина китапларг̂а, газетлерге, саусузланы къалау болуп тург̂ан карточкаларына да кёзюм жетди. Телефону уа, ол мен ары кирген кезиную ичинде окъуна, тохтамай зынгырдай эди. Огъурлу, сынаулу да врач, ашыкъмай, хар жарсыр сёлешген саусу бла ушакъ этеди. Ол аны харкюнлюк халы болур ансы, ол мен кирген кызысха заманчыкъг̂а окъуна анга аллай бир адам къалай сёлешширик эдиле?

- Кесигиз кёрген̂ден, бош турург̂а тюшмейди, - дейди ол. - Мен мында ишлегенни отуз жыл болады, юч жылдан бери уа бу бёлюмге таматалыкъ этип келеме, алай саусузларыбызны саны жылдан-жылыг̂а ёсе баргъаны мени бек жарсытады. Аны къой да, ланы жыл санлары жашдан-жаш бола баргъаны бютюнда жарсыулуду.

Орам бла озуп баргъан жыйырма адамны тохтатып, аланы саулукъларын тинтек, бек аздан, онусуна къыяулудула деп группа берирге, къалг̂анларын а кёпге бери тынгылы багъаргъа керек боллукъду. Сора ол кёрюмдюле къалай къуундырсынла? Аны да ангылай, тутхан иш̂ибизни жууаплылыгъын унутмай, саусузларыбызг̂а ариу тилли сёлеширге кюрешген врачладыла бёлюмюбюзде ишлегенле.

Участкалаг̂а жюрюген сегиз терапевтибиз бла аллай бир да медсестрабыз, кардиограмма этген эки специалистибиз бардыла. Аланы ара̂ларында энчи, къыркъ жылдан бери ишлеген, урунуну ветераны Анатолий Тхагалегову, Рахайланы Юляны, Элмызраланы Зухураны, Марина Курашинованы, Галина Горцуляны, Елена Мазокованы бегилиен айтырг̂а сюеме. Бу специалистге керти да ишлерин биледиле, сюйген да этедиле.

- Хар участка врачха, бек аздан, 1700-2000 адам жетеди, - деп кёшулады бизни ушагъыбызг̂а Анатолий Тхагалегов. - Жылны кьайсы кезиуюнде да саусузларыбызг̂а барабыз, не керек эсе да, дарман болсун, тынгылыракъ багъыу болсун, болушург̂а кюрешебиз. Бирде уа, ингирди, кечди деп да къарамай, мени саусузларым сорлукълары болса, юйюме сёлешдиле. Анга мени юйюрюм эртте юйренненгди.

Бери келип, саулукъларына къаратханла мында кюндюзгю стационарны ачыг̂ынлыкъна бек къууанг̂анды̂ла. Палатала жыйырма̂ кёп, омакъ жарашдырылгъанды̂ла. Аланы хар биринде юч-тёрт саусуз жатадыла. Ала эркимезча уа, хар кюнден жангы газетле, журнала саладыла. Бу стационарны таматасы Фатима Желитежева бла аны боялушлукъчусу Теммоланы Марьяна эки сменде ишлейдиле. Хар ай сайын жюзден артыкъ адамг̂а къарайдыла.

- Мен пенсияг̂а чыкъг̂анлы иги кесек болады, - дейди мында кесине бакъдырг̂ан саусузладан бири Вера Кушхова. - Алай бош олтурул̂ан̂ма̂ма̂. Аны себепли КъМКъУ-ну колледжлеринден биринде ишлейме. Бери, башым асыры ауруг̂ан̂дан, тёзалмай келген эдим. Кан басымым кётюрюлюп, ол̂ча аллыма жюрюялг̂ан̂ окъуна эталмай эдим. Энди уа, кесигиз кёресиз, учарыкъ кьанатлыча, саным-чархым да же-нгилдиле. Манга къараг̂ан̂ врач Теммоланы Марьянаг̂а бек ыразыма. Сау болсун, кесин саусузла, абадан адамла бла да тап жюрюте билген, кьалайда да не айтырыма хыйсабын этген аллай докторду ол.

Вера айтханнг̂а мен да ыразыма, - дейди бу палатаны саусузу Гуттыуланы Ариужан. - Экы жыл мындан алг̂а, аякъларым ауруг̂ан̂дан, тёшегимден туралмай жатханма. Операция тап этилгени себепли, аягъы юсюме болг̂анма. Мында кюндюзгю стационар ачылг̂анын эшитип келгенме. Не дарман алдырмадыла, не бир затха жарсытмадыла. Мында тург̂ан он кюнюм да бир текъ озг̂анча кёрюндюле. Бек сау болсунла!

Ма алай бла, эртте окъуна саулукъларын тас этгенлеге, жыл санлары келген адамлаг̂а не жаны бла да болушург̂а, себеплик этип, онг тапдырыг̂а сюйгенледиле Нальчикни 1-чи номерли поликлиникасында ишлегенле.

Жамбулат СОКУРОВ.

Билим бериу

Школда жангы пособияланы презентациясы

Тюбешиу 1-чи классда табийг̂ат бла шагъырей болуну дерсинден башланг̂ан эди. Анда математика, окружающий мир деген предметлени школлада ана тиллеринде окъутуурга устазг̂а болушлукъг̂а чыг̂арылг̂ан методика пособиина бла устазланы шагъырейлендириу болг̂анды. Дерс, жангы проект белгилегенича, къабарты тилде бардырылг̂анды. Алай, сабийчиклеге теманы анг̂ылата туруп, устаз орус тилни да хайырланг̂анды.

Бу проект алыкъа сынау халда КъМР-ни бир къауум школунда бардырылады. Бу иш Урванны школунда къалай къуралг̂анына къараг̂а, аладан юйренирге, ал̂ыкъа кёп анг̂ылама̂г̂ан̂ сорулариа да жууап̂ ислей, кёпле кёргендиле. Къонакъланы саныда КъМР-ни билим бериу эм билим бериу министри Сафарби Шхагапсоев, Урван районну билим бериу управлениясыны таматасы Саружди̂н Жемухов, «Книга» билим бериу учреждениясы таматасы Шауаланы Аминат, КъМР-ни билим бериу министерствосуну баш специалисти Людмила Балова, сынаугъа къатышхан школланы директорлары, аллай классланы сабийтурукъ устазла да болг̂анды̂ла.

Дерс бошалг̂ан̂дан сора, къонакъла «Орта школланы башланнган̂ классларын ана тиллеринде окъутуу. Аны игилиги бла кемчиликлери» деген темаг̂а аталг̂ан «тёгерек столну» ишине къатышхандыла. Бир-бир устазла, эл школлада алайсы да окъутуу эки тилде бардырылг̂ан̂ын айта, энди уа таза ана тилде окъутург̂а эркин этгенлерине къууанг̂анды̂ла. Устазлаг̂а болушлукъг̂а методичкала бергенлери уа биютюнда игиди. Сынаугъ̂ан̂ бу мураты билим алырг̂а сабийни къайсы тилде онгу болса да, ол тилде юйретирге керекди. Алай тамата классланда уа сабийлени орус тилде окъутург̂а хазырларг̂а керекди. Дагъыда бу окъюму алыкъа сынауну иги ангыламагъан, ыразы болмагъан аталаг̂а ба̂ на̂лаг̂а̂ ангылатырг̂а̂ керекди.

Жангы методичкалада алыкъа терс жерлери да болурла, аны себепли бу ишге къатышырыкъ устазланы байламлыкъ жюрютюрге чакъырг̂анды̂ла. Аланы хар биринки кеслерини энчи сынаулары боллукъду. Хар четвертни ахырында тюбешип, бу затланы сюзюуге уллу эс бурург̂а̂ ке̂рек̂ эсе̂ да̂ ол̂ оноу̂ этилгенди̂.

«Тёгерек столну» келечилерини оюмларына кёре, сынау устазланы профессионал усталыкъларына таяныр̂ыкъдыла. Аны себепли жангы кадрланы хазырлаугъа эчы эс бурург̂а̂ керек̂ боллукъду̂. Ким̂ биледи̂, бир̂ ауукъ̂ самандан̂ а̂, сади̂кледе̂ окъуна̂ сабийлени̂ сынаугъ̂а̂ хазырлуг̂а̂ башланырг̂а̂ болуур̂.

Залина Дзагаштова.

Суууукъла апчытмазча

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бузулг̂ан жол бла жюрюген алаг̂а да бек къыйынды. Иелени мында 6000 къойлары, 1300 тууарлары, 120 атлары бардыла. Ара мюлкде уа 500 къой, 300 тууар, 30 ат. Маллаг̂а къаралг̂ан бек иги этиледи. Жаланда бир жарсыу-аланы багъалары чыг̂ьарча ётдююр жер табылмайды. Адамла малларын базарг̂а этледиле. Анда уа альучула сегиз тюменден ёрге бермёдиле. Кеслери уа онюч, онтёрт тюменден сатадыла.

Элни башчысы дагъыда бир талай жарсыуларыны юсюрлинден айтханды. Ол да неди дегенде, ток ы̂з̂ тау̂ баш̂ы̂ - Адай жайлыкъ бла ётеди. Агъачны ичи бла келген жери да барды. Алайда терекле ёсюп неда къург̂аг̂ъы ауып терк-терк тюк чыбыкъланы юзе турадыла. Жол жаны бла жангы ыз тартырг̂а деп турадыла эллиле.

Къышха хазырланыу жаны бла да кёп ише этилгенди̂ле, этиле да турадыла. Школну, тюкенни, клубну энчи котельнлары барды да, алада болг̂ан оборудованиягъа тынгылы ремонт этилгенди. Клубда уа кино да кёрюзтюледи.

Межгитге да газ тартылг̂анды. Ары келген къарт, жаш да апчымайды.

Суу барг̂ан̂ бырг̂ы̂ладан тозурагъанлары, тешилгенлери бардыла да, аланы, суууукъла тюшгюнчю, алышыр мадарла этиле турадыла. Ол ише тамамланса̂ла̂, хушто̂ сыртчыла̂ къышха̂ тынгылы̂ хазыр̂ланнг̂анды̂ла̂ дерге̂ боллукъду̂.

Элде топурак̂ъдан ишленнген̂ 29 юй̂ сюеледи̂. Анда̂н̂ сора̂ да̂, жанг̂ы̂ юйлеболг̂анлыкъг̂ъа̂, ырхы̂ ы̂зг̂ъа̂ тюшгенби̂р̂ къ̂ауум̂ журт̂ да̂ барды̂. Ала̂ны̂ тизмесин̂ райо̂н̂ администрациясы̂н̂а̂ ётдюрг̂ендиле̂.

Къолайсыз жашаг̂анлаг̂а̂ да̂ озг̂ъа̂н̂ айда̂ ашазыкъ̂ продуктла̂ бла̂ болушлукъ̂ этилгенди̂. Энтта̂ да̂ бу̂ айда̂ аллаг̂ы̂ болушлукъ̂ берилликди̂ле̂.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Жоргъа атны тюрлюсюн чыгъарады

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Болсада ол жылкъысын бир жерде регистрация этмегенди. Озг̂ъан̂ жыл а̂ эй̂ мюлкню̂ а̂йнытыу̂ жаны̂ бла̂ миллет̂ проектни̂ юсюнде̂н̂ газетде̂ окъуйду̂. Анда̂ таша̂да̂ тург̂ан̂ энчи̂ иели̂ предпринимательлеге̂ кы̂ырал̂ бир̂ зат̂ бла̂ да̂ болушалмазлыгъыны̂ юсюнде̂н̂ жазыла̂ эди̂. Жаш̂, сагъыш̂ этеди̂ да̂, анга̂ ийнанып̂, миллет̂ проектни̂ хайырлыгъыны̂ санын̂ ёсдюрюр̂ онгу̂ боллуг̂ун̂ анг̂ылайды̂.

БЕЛГИЛИСИЧА, миллет проектни̂ юсю̂ бла̂ банкда̂ ача̂ алг̂ан̂ къыйынды̂. Аны̂ чы̂рмаулукъ̂ этедиле̂, къаг̂ъыты̂ла̂н̂ да̂ асыры̂ кёп̂ жы̂ырг̂ъа̂ керекди̂ деп̂ а̂зла̂ тарыкъмайды̂ла̂. Муратны̂ уа̂ о̂л̂ жаны̂ бла̂ да̂ насыбы̂ тутады̂. Анга̂ банкны̂ жаны̂н̂дан̂ бир̂ тюрлю̂ тыйгъыч̂, болмаг̂анды̂. "Россельхозбанкг̂а" келгенимде̂, - дейди̂ о̂л̂, - къаллай̂ къаг̂ъыты̂ла̂ жы̂ырг̂ъа̂ керегими̂ айтып̂, анг̂ылатып̂, тёгерегиме̂ чабы̂п̂ айланнг̂ан̂ эдиле̂».

Болсада, районда керек̂ къаг̂ъыты̂ла̂ жы̂йы̂ш̂ды̂рыпп̂ ба̂ш̂ла̂г̂ъа̂ны̂нда̂, къыйнаы̂рг̂ъа̂ да̂ тюшгенди̂. Не̂ дегенде̂, аллай̂ иш̂ анда̂ бирин̂чи̂ этилгени̂ себепли̂, къаг̂ъыты̂ла̂н̂ не̂ формада̂ хазаг̂ъа̂ керекли̂син̂ билмей̂ эдиле̂. Алай̂ къысха̂ заманны̂ ичинде̂, Черкес̂ улу̂ айтхан̂ документлерин̂ банкг̂а̂ берип̂, кредит̂ ачха̂ алады̂. Аны̂ хайы̂рында̂н̂ жылкъы̂сы̂на̂ энтта̂ да̂ жюз̂ бла̂ жы̂йы̂рмагъа̂ жууукъ̂ къумалы̂ а̂т̂ къоша̂ды̂. Алага̂ ору̂нла̂ ишлерча̂, юйюнде̂н̂ узакъ̂ болмай̂ "Къ̂озу̂ ойна̂у̂" деге̂н̂ жерде̂ 400 гекта̂рны̂ уа̂ 49 жылг̂ъа̂ арендагъа̂ алг̂ан̂ды̂.

Бюгюнлюкде жаш фермерни жылкъысында жюз бла отузг̂а жууукъ къабарты къумалы аты барды. Кредит ачха ала туруп, къураг̂ан бизнес-планыны аты "Къабарты къумалы атланы тау болумлада жайыу" деп алай эди. Атладан̂ анг̂ылаулары̂ болг̂ан̂ла̂н̂ биледиле̂ ане̂ бек̂ ийги̂ атлары̂ болг̂ан̂ларды̂р̂. Бир̂ заманда̂, кредитни̂ тёлер̂ючю̂н̂, а̂ла̂ны̂ жарты̂ багъа̂ларыны̂ сатарг̂ъа̂ тюшгенди̂ Муратха̂. Шёндю̂ уа̂, тийишли̂ багъа̂ берге̂н̂ алыучу̂ келгинчи̂, сатыу̂ бардыр̂майды̂.

- Атла̂ манга̂ файда̂ тюшюрге̂нде̂н̂ сора̂ да̂, кёлюмю̂ кётюредиле̂, жюрегими̂ къуу̂ан̂дыра̂дыла̂. Мен̂ жылкъы̂г̂ъа̂ кенгде̂н̂ сагъа̂тла̂ бла̂ къара̂п̂ турург̂ъа̂ бек̂ сюеме̂. Ала̂ сейирлик̂ ариу̂ хайы̂уанладыла̂, - дейди̂ о̂л̂.

Алгъын̂ Мурат̂ атла̂ны̂ са̂ны̂н̂ кёп̂ этерге̂ кюрешге̂н̂ эсе̂, шёндю̂ уа̂ качестволарыны̂ игиленди̂рие̂г̂ъа̂ кёбюрек̂ эс̂ бурада̂ди̂.

- Он̂ осал̂ атда̂н̂ эсе̂, бир̂ ие̂ги̂ атны̂ ёсдюрге̂н̂ хайы̂рлыды̂. Ат̂ ие̂ги̂ бола̂ ючю̂н̂ а̂, ана̂, тюз̂ сабийнича̂, юйретирге̂ амал̂ жокъду̂. Кёпле̂ ала̂ чыдамлы̂ тюйюлдюле̂ дейдиле̂, алай̂ жангы̂лгъа̂н̂ этедиле̂, - дейди̂ Мурат̂.

Анда̂н̂ сора̂ да̂, Россейни̂ ара̂ шахаралрына̂ барыпп̂, а̂уу̂р̂ жюкле̂ таш̂ырг̂ъа̂ жара̂лу̂ атлана̂ алып̂ келип̂, о̂л̂ тюрлюню̂ Черек̂ районда̂ жаяр̂ мурат̂ы̂ барды̂ ане̂ы̂. Жаш̂ фермерни̂ айтхан̂ы̂на̂ кёре̂, аллайда̂ бизни̂ республикада̂ жокъду̂да̂. Ала̂ны̂ а̂уу̂р̂ ишге̂ жекгенча̂, этлерин̂ сатып̂ да̂ уллу̂ файда̂ алырг̂ъа̂ боллукъду̂. Аллай̂ атла̂ны̂ алып̂ ючюн̂, адамла̂ къайда̂н̂ да̂ келликди̂ле̂.

БИР заманда Мурат тууарла бла да кюрешип̂ ба̂ш̂ла̂г̂ъа̂н̂ эди̂, ала̂й̂, хайы̂ры̂ чы̂къмагъа̂ны̂ се̂бепли̂, къоюп̂ къоюг̂ъа̂ны̂. Ада̂м̂ би̂р̂ ишни̂ тийишлисича̂ тамамлар̂ ючюн̂, кесин̂ а̂ймай̂ ишлерге̂ керекди̂, о̂л̂ а̂ би̂р̂ ненча̂ иш̂ бла̂ би̂рде̂н̂ тынгылы̂ кюрешеди̂.

Черек̂ районда̂ э̂т̂ сатхан̂ тюкен̂ жокъ̂ эди̂ да̂, адамла̂л̂ о̂л̂ жумушну̂ тамамлар̂ ючюн̂, Нальчикге̂ келе̂ эди̂ле̂. О̂л̂ а̂ллай̂ тюкен̂ да̂ ачха̂нды̂. Этни̂ эллиледе̂н̂ алырг̂ъа̂ дейди̂.

Итинию̂ю̂гю̂ болг̂ан̂ хар̂ не̂ге̂ да̂ жетишеди̂. Мурат̂, кеси̂ ба̂ш̂ын̂ тутхан̂ ба̂ би̂рге̂, оне̂ки̂ адамг̂ъа̂ да̂ иш̂ бере̂ди̂. Ала̂да̂н̂ алтысы̂ тюкенде̂ ишлерикди̂ле̂, къал̂г̂ъа̂нла̂ры̂ уа̂ атла̂г̂ъа̂ къара̂йды̂ла̂.

ОСМАНЛАНЫ Айшат.